

Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: ÇOCUK VE EMPATİ

Editör: Yücel KABAPINAR

Cemal AĞIRMAN

Nur AKÇİN

Esra ASLAN

Oktay AYDIN

Murat BAŞAR

Sibel CENGİZHAN

Gizem BENĞİÇ ÇOLAK

Özge DEMETER

Vesile YILDIZ DEMİRTAŞ

Filiz KABAPINAR

Yücel KABAPINAR

Gülin KARABAĞ

Nilüfer Bircan KAYA

Meziyet MOZAKOĞLU

Zeynel ORUÇ

Mustafa OTRAR

Alev ÖNDER

Soner POLAT

Ayşin SATAN

Nurcan ÜSTÜNDAĞ ŞENER

Gül TUNCEL

Abbas TÜRNÜKLÜ

Havva YAMAN

Asuman YÜKSEL

Prof. Dr. Yücel KABAPINAR

EMPATİYLE GELİŞMEK EMPATİYİ GELİŞTİRMEK: ÇOCUK VE EMPATİ

ISBN 978-605-364-734-8

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Nisan 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No105/A
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 90)

Yayıncı Sertifika No:14749

Matbaa Sertifika No:13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet:www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

2. BÖLÜM

FARKLI KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA EMPATİYE BAKMAK

ÖĞRETMEN, OLUMLU SINIF ORTAMI VE EMPATİ.....	74
Sosyal Yaşamın İlk Deneyimlendiği Ortamlardan Biri Olarak Sınıf.....	75
Empati Sınıf Ortamında Öğretmen ve Öğrenci İçin Kazanç Sağlar	89
Kaynakça.....	91
SEVGİ, GÜVEN VE EMPATİ BAĞLAMINDA ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNE BİR ÖĞRETMENİN BAKIŞI: “ÇOCUĞU OKUMAK ESASTIR”	92
EMPATİ TEMELLİ ANLAŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ VE AKRAN ARABULUCULUK UYGULAMALARI	108
Giriş.....	108
Öğrenciler Arası Anlaşmazlıkların Yapıcı, Barışçıl ve Onarıcı Yönetiminde “Akran Arabuluculuk” Tekniği	110
Veri Analizi	118
Bulgular.....	118
Empati Becerisi.....	118
Diyalog Becerisi.....	120
Akran İlişkileri.....	122
Öz Saygı	123
Öz Güven.....	124
Duygu ve Öfke Yönetimi Becerisi	125
Şiddetsizlik Eğitimi ve Eğilimi.....	127
Sonuç.....	128
Kaynakça.....	133
ÖTEKİNE BAKIŞ BAĞLAMINDA BARIŞ EĞİTİMİ VE EMPATİ.....	135
Barış ve Düzeyleri	142

EMPATİ TEMELLİ ANLAŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ VE AKRAN ARABULUCULUK UYGULAMALARI

Prof. Dr. Abbas Türnüklü

Yrd. Doç. Dr. Cemile Çetin

Giriş

Öğrencilerin okul ortamındaki farklılıkları, hem fiziksel, sosyal, duyuşsal, ahlaki gelişmişlik düzeylerinde hem dinsel, mezhepsel, etnik köken ve bunların yol açtığı kültürel özelliklerde, hem de cinsiyet, yaş, beceri vb. özelliklerde (Sweeney ve Carruthers, 1996) kendini göstermektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun, mahallelerinde ve ilçelerinde bulunan okullara devam etmesi, okulların, buldukları bölgede yaşayan insanların sahip olduğu farklılıkları ve çeşitlilikleri barındırmalarına neden olmaktadır. Doğal olarak okullarda öğrenciler, aynı mekân ve zaman dilimini, tüm farklılıkları ve çeşitlilikleri ile birlikte yaşadıkları için “farklılıklar” doğal bir güzellik, ahenk ve harmoni sunarken, çoğu zaman da yıkıcı etkileşimlerin ve diyalogların bir sonucu olarak, kişiler arası şiddet ve anlaşmazlıkların yaşanmasının nedeni olabilmektedir.

Kişiler arası anlaşmazlıklar, herhangi bir bireyin kendi isteklerini ve hedeflerini gerçekleştirmek için seçmiş olduğu yollar ile etkileşimlerin, diğer bir kişinin isteklerini ve hedeflerini gerçekleştirmek için seçmiş olduğu yolları önlediği, bloke ettiği veya engellediğinde ortaya çıkan durumlar olarak tanımlanabilmektedir (Deutsch, 1973’den akt. Johnson ve Johnson, 1996c). Bir başka tanımında ise, iki veya daha fazla kişi arasında uyuşmayan veya zıt isteklerin yol açtığı, anlaşamama durumu olarak belirtilmektedir (Maurer, 1991’den akt. Sweeney ve Carruthers, 1996). Diğer bir tanım ise, kişiler arası anlaşmazlıkları, kişiler arası bir etkileşim şekli olarak ifade etmektedir. Nitekim, kişiler arası anlaşmazlıklar, birbirleriyle bir şekilde bağı olan insanların, aralarında bazı şeylerin uygun olmadığını, denk düşmediğini ve iyi gitmediğini algılamalarına dayalı olarak ortaya çıkan bir sosyal etkileşimdir (Folger ve ark., 2013; 4). Dolayısıyla okul gibi yüzlerce binlerce öğrencinin, günün belirli bir bölümünü aynı zaman ve mekânda geçirdiği ve etkileştiği sosyal ortamlarda, kişiler arası etkileşimlerin doğallığı içerisinde, öğrenciler arası anlaşmazlıkların ve çatışmaların yaşanması kaçınılmazdır. Johnson ve Johnson (1995c) öğrencilerin okul ortamında her gün sayısızca anlaşmazlıklar yaşadıklarını belirtmektedir. Yazarlar, bu anlaşmazlıkları bizzat öğrencilerin kendilerinin çözmeleri yerine, sürecin çoğu zaman yetişkinler tarafından yönetildiğini ve bu durumun kimi zaman da daha yoğun ve sert kişiler arası yıkıcı etkileşimlere yol açtığını belirtmektedir.

Johnson ve Johnson (1996d) bazı öğrencilerin anlaşmazlık sürecinde, şiddeti ve kavgayı gerekli bir durum olarak gördüklerini de ifade etmektedirler. Bu gerekliliğin nedeni olarak, değer gören sosyal normları sürdürmek, diğer öğrencilerin zarar verici davranışlarını caydırmak, zorba öğrencilerin zorbalıklarına karşı güvenliğini sağlamak, arkadaşlar arasında sosyal statü kazanmak, diğer öğrencilerin gözünde farkındalığı artırmak, kişisel alanı belirlemek, diğer insanların sınırlarını belirlemek, arkadaşlar arasında liderlik hiyerarşisini belirlemek, arkadaşlığı başlatmak, eğlenceli ve keyifli deneyimler oluşturmak gösterilmektedir. Bu sayılanlara ek olarak, yazarlar bazı öğrencilerin kişiler arası anlaşmazlıkları başlatmaktan, gözlemlemekten, dinlemekten ve tartışmaktan hoşlandıklarını da belirtmektedir. Kişiler arası anlaşmazlıklar bireyler arasında bir *enerji* ve *etkileşim* fırsatı da ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla okullarda öğrenciler anlaşmazlıklar içerisinde varolan durumu yorumlamalarına bağlı olarak, yapıcı ya da yıkıcı tepkilere yönelebilmektedir. Kişiler arası anlaşmazlıklar yaşanırken ortaya çıkan *enerji* kimi zaman dostluğu ve yapıcı çözümü kimi zaman da kişiler arası şiddeti ve zararı gerçekleştirmek için bir fırsat ve araç haline gelebilmektedir.

Okul ortamında, gündelik etkileşimlerin akışı içerisinde sürekli yaşanan öğrenciler arası anlaşmazlıklar kimi zaman yapıcı ve barışçıl olarak yönetilmesine karşın, çoğu zaman “yıkıcı” yöntem ve tekniklerin yanısıra “şiddet” kullanılarak da yönetilmektedir. Okullarda öğrenciler arası şiddet ise, gün geçtikçe artmaktadır. Öğrenciler arası anlaşmazlıkların çözümünde bir yıkıcı çözüm biçimi olarak şiddet, çoğunlukla öğrenciler tarafından kanıksanmakta ve *bir yaşam becerisi* olarak kabul edilmektedir. Şiddeti, okul ortamında kimi zaman sözel olmayan davranış olarak kimi zaman sözlü kavga ya da münakaşa olarak kimi zaman da seyrek de olsa yaralamaya ve öldürmeye kadar varan boyutlarda görebilmek olanaklıdır. Tüm bu yaşananlara hem medyada hem de bizzat sosyal etkileşimlerde her geçen gün artan sıklıkla tanık olunmaktadır.

Şiddet, *bir tür sorun çözme ve yönetme yolu* olarak medyada, sokakta, ailede, sinemada diğer bir ifade ile yaşamın her alanında somut olarak görülmektedir. Dolayısıyla, şiddet normal olarak kabullenilmekte ve alternatiflerinin arayışına yeterince emek harcanmamaktadır. Toplumsal çalışmaların bir önleyici modeli olarak okullarda kişiler arası şiddeti azaltmak ve yapıcı, barışçıl olarak yönetmek için başvurulan, “şiddete karşı eylem planları” da yeterince etkili uygulanamamaktadır. Kişiler arası şiddet, toplumun her kesiminde olduğu gibi okul ortamında da sıkça karşılaşılan ve istenmeyen sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul ortamında yaşanan kişiler arası şiddet, münferit bir olay olarak kalmamaktadır. Çünkü öğrenme ve öğretme sürecini engellemekte, öğrenciler arasında korku, öfke, üzüntü ve devamsızlığa yol açmakta, öğretmenler arasında tükenmişlik

yaşanmasına neden olmaktadır (Hart ve Gunty, 1997). Aynı zamanda okul ortamında hem öğretmenlerin hem yöneticilerin hem de öğrencilerin zamanlarını ve enerjilerini alan (Lane ve McWhirter, 1992) temel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Önemli miktarda öğretimsel, yönetsel ve öğrenme zamanı ile enerjisi de öğrenci şiddeti ve anlaşmazlıklarıyla başa çıkmak için harcanmaktadır (Johnson, Johnson; 1996c).

Öğrenciler Arası Anlaşmazlıkların Yapıcı, Barışçıl ve Onarıcı Yönetiminde “Akran Arabuluculuk” Tekniği

Farklı istek veya ihtiyaçlardan doğan kişiler arası anlaşmazlıklar, hem insan hayatında doğal ve kaçınılmazdır hem de yapıcı ve barışçıl olarak yönetildiği takdirde öğrenme ve gelişim açısından da olumlu olmanın yanı sıra dönüştürücü bir etkiye de sahiptir. Bu sonucu elde edebilmek için verilecek olan anlaşmazlık yönetimi eğitimlerinin amacı, öğrencilere ve eğitimcilere yapıcı ve şiddet yanlısı olmayan çözümler üretmeleri için gerekli beceri ve eğilimleri geliştirmelerinde yardımcı olmak, anlaşmazlıkların yıkıcı yönetilmesinden kaynaklanabilecek sorun ve zararların azaltılmasıdır (Bickmore, 2002). Kişiler arası anlaşmazlıkların yönetiminde temel beceri, *yüz yüze karşılıklı müzakere becerisi olmasına karşın* müzakereler yapıcı ve barışçıl bir anlaşmayla da sonuçlanmayabilmektedir. Çoğu zamanda birbirine karşı kızgınlık duyguları yaşayan ve besleyen bireylerin bu olumsuz duygularından kurtulup yapıcı ve barışçıl biçimde yüz yüze müzakere etmeleri de neredeyse imkânsız gibidir. Carter (2002) ister olumsuz ve yıkıcı duygular sebebiyle ister yetersiz müzakere becerileri nedeniyle olsun, müzakerede girişken ve yeterli olmayan kişilerin, ihtiyaçlarının kimi zaman karşılanamayabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla, ihtiyaçları karşılanmayan taraf ya adil olmayan bir çözüme razı olabilmekte ya da müzakereyi yıkıcı bir biçimde tamamlayabilmektedir. Bu tür bir anlaşmaya imza koymak, büyük ihtimalle memnuniyetsizliğin tohumlarını ekmekte ve anlaşmadan pişmanlık duyulmasının yanı sıra ileride anlaşmanın bozulmasına da neden olabilmektedir. Her iki taraf için adaletten ve eşitlikten uzak anlaşmalar, bir toplumda güç ve kaynakların eşitlikten uzak kullanımını doğurur; bu da genellikle yeni anlaşmazlıkların başlangıcını oluşturur (Carter, 2002). Bu nedenle müzakerelerin barış ve uzlaşma ile sonuçlanmadığı durumlarda, alternatif yöntemlere gereksinim duyulmaktadır. Dolayısıyla, uzlaşma ve anlaşmayla sonuçlanmayan bir anlaşmazlık çözüm sürecinin şiddet ile sonuçlanması yerine, alternatif bir yolun daha denenmesi söz konusu olabilir. Bu alternatif yol ise, okul ve sınıf ortamında “akran arabuluculuğu”dur.

Akran arabuluculuğu, tarafsız bir üçüncü akran öğrencinin anlaşmazlık yaşayan iki ya da daha fazla sayıda öğrencinin ortak sorunlarını yüzyüze müzakere

ederek anlaşmaya varmasına yardımcı olduğu bir süreçtir. Akran arabuluculuğun temelinde, anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin ortak çıkarlarını belirlemelerine yardımcı olmak için kolaylaştırıcı görevi üstlenen bir "arabulucu" öğrenci vardır. Önerilerde bulunma, nihai kararı belirleme ve her iki tarafında kabul edeceği bir çözüm bulma sorumluluğu, öncelikle anlaşmazlık yaşayıp, ortak sorununu yüzyüze müzakere eden öğrencilere aittir (Messing, 1993). Akran arabulucunun anlaşmazlık içindeki kişilerden herhangi biri üzerinde resmi bir yaptırım gücü yoktur. Arabulucu, taraflara ne yapacaklarını, kimin haklı ya da kimin haksız olduğunu ve nasıl karar vereceklerini söylememektedir. Arabulucu, tarafsız olarak ortada durup taraflara adil ve makul bir anlaşmaya varabilmeleri ve ortak anlaşmazlıklarını yüz yüze müzakere etmeleri için yardımcı olmaktadır (Johnson ve Johnson, 1996d). Arabuluculuk, anlaşmazlık çözümünü kolaylaştırıcı bir süreçtir. Tarafsız bir üçüncü şahıs olarak arabulucu, taraflara ortak sorunlarını yapıcı olarak yüz yüze konuşma, birbirinin penceresinden sorunu görebilme, birbirinin duygularına, isteklerine ve bunların nedenlerine açık ve empatik olabilme, sorunu yapıcı, barışçıl ve onarıcı bir biçimde ele almada yardımcı olan kişidir. Arabuluculuk, bireylerin yardım aldığı, ama çözümler konusunda kontrolü kendi ellerinde tuttuğu gönüllü bir süreçtir. Arabulucu hakem veya danışman olmadığı gibi hakem ya da danışman gibi davranmamaktadır.

Okul-temelli akran arabuluculuk öğrenciler tarafından yürütülen bir anlaşmazlık yönetim yaklaşımıdır (Bickmore, 2002). Akran arabuluculuğu öğrencilere çözüm yolunda seçenekler ve alternatifler sunmaktadır. Öğrencileri disiplinle ilgili konularda alınan kararlara dahil ederek, ortaya çıkan anlaşmayı daha fazla sahiplenmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla da öğrenciler davranışları ve sonuçları konusunda daha fazla sorumluluk duygusu geliştirip, kendi sorunlarını kendileri yönetmeye başladıklarında özdisiplin, içdenetim, özdüzenleme, özyeterlik, özyönetim becerisi geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır (Thompson, 1996; Johnson ve Johnson, 1992 ve 1996; Sweeney ve Carruthers, 1996).

Okullarda uygulanan akran arabuluculuğu, öğrenci anlaşmazlık yönetim modellerinden biridir. Eğitilmiş bir ya da iki akran arabulucu öğrenci çatışan taraflar arasında sorunun çözülmesine katkıda bulunmak için ekip olarak çalışırlar. Çoğu zaman bu arabuluculuk süreci okul bahçesinde, koridorda, kantinde ya da sınıfta gerçekleştirilir. Arabuluculuk sürecine öğrencilerin dahil edilmesi, sürecin öteki ile empati kurma, eleştirel düşünme, isteklerini ve duygularını nedenleriyle birlikte açıkça ifade etme, müzakere etme, problem çözme, **özdüzenleme** ve **özdisiplin** boyutları ile zenginleşmesine neden olmaktadır. Anlaşmazlık çözüm süreci, kişilerin kendi hayatlarını etkileyecek konularla ve anlaşmazlıklarla ilgili olarak alınacak kararlarda söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. Özellikle öğrencilerin kendi-

lerini ilgilendiren sorunların çözümüne doğrudan katılımı özdüzenleme yetisinin gelişimi ile doğrudan ilgilidir. Akran arabuluculuk programları, öğrencileri kişisel anlaşmazlıklarını çözebilmeleri için gerekli becerileri yaşatarak ve öğretmek onları güçlendirmektedir. Öğrenciler arabuluculuğa katılarak anlaşmazlığın kaçınılmaz ve engellenemez olmasına karşın, üstesinden gelinebileceğini de öğrenirler (Williamson ve ark., 1999). Akran arabuluculuğu, arabulucular ve çatışan taraflarda “kendi geleceklerinin mimarı olma” konusunda artan düzeyde gönüllülük ve kendini güçlü hissetmeye ilişkin deneyimler yaşamalarına yol açmaktadır (Lane ve McWhirter, 1992). Akran arabuluculuğu, özellikle arabulucu öğrencilere, başkalarının ortak sorunlarını müzakere etme sürecini doğrudan kolaylaştırma, gözlemleme ve etkileme olanağı tanınması nedeniyle asimetrik olarak genel anlamda başkalarının üzerinden, kendilerini etkileme, değiştirme, dönüştürme ve yeniden biçimlendirme fırsatı da vermektedir. Nitekim akran arabuluculuğundan en fazla katkı ve dönüşüm sağlayan bireyler, anlaşmazlık yaşayan kişiler değil, özellikle arabulucuların kendisi olabilmektedir.

Akran arabuluculuğu, anlaşmazlık yaşayan öğrencilere ortak problemlerini belirleme ve çözme konusunda yardım eden belli bazı basamaklardan oluşan bir süreçtir. Bu çalışmada, öğrencilere kazandırılan akran arabuluculuk modeli, altı basamaktan oluşmaktadır. Bu basamaklar oluşturulur iken Johnson ve Johnson’un (1995a; 1995b) yaklaşımından esinlenilmiştir.

Akran arabuluculuk basamakları uygulanırken en önemli kural anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin sıra ile konuşmasıdır. Anlaşmazlıkların bir etkileşim şekli olduğu göz önüne alındığında, birbirini duymadan, ortak sorununu müzakere eden kişilerin, sorunlarını yapıcı ve barışçıl olarak yönetmeleri ve sonlandırmaları pek de mümkün görülmemektedir. Bu nedenle, arabuluculuk sürecinin en önemli özelliği konuşmaların sıra ile sürdürülüyor olmasıdır.

Akran arabuluculuk sürecinde müzakere basamaklarının kolaylaştırılması	
Anlaşmazlığın tarafı: Barış	Anlaşmazlığın tarafı: Yankı
1. Basamak: Sorunun, nedenleriyle birlikte tanımlanması	1. Basamak: Sorunun, nedenleriyle birlikte tanımlanması
2. Basamak: Duyguların nedenleriyle birlikte ifade edilmesi	2. Basamak: Duyguların nedenleriyle birlikte ifade edilmesi
3. Basamak: Diğerinin bakış açısının anlaşılması, empati kurulması	3. Basamak: Diğerinin bakış açısının anlaşılması, empati kurulması
4. Basamak: İsteklerin, gereksinmelerin ve nedenlerinin belirlenmesi	4. Basamak: İsteklerin, gereksinmelerin ve nedenlerinin belirlenmesi
5. Basamak: Karşılıklı kazanç için seçenek üretilmesi	5. Basamak: Karşılıklı kazanç için seçenek üretilmesi
6. Basamak:	
Çözüm seçeneklerinin değerlendirilmesi: Yapıcı ve barışçıl anlaşmanın (KAZAN-KAZAN) sağlanması	

Bu süreçte arabulucu öğrenciye düşen en önemli görev, anlaşmazlık yaşayan öğrencilere sıra ile **soru sormak**, sonra **dinlemek** ve anladığını etkin dinleme yöntemiyle karşı tarafa **yansıtarak** konuşan öğrencide anlaşılma duygusu oluşturmak ve onu doğru bir biçimde anladığını test etmektir. Bu nedenle, anlaşmazlıkların yönetiminde etkin dinleme yoluyla **empati kurmak** zorunlu bir hale gelmiştir. Bu yaklaşımın iki temel nedeni bulunmaktadır. Birinci neden, anlaşmazlıkların müzakeresinde *kişilerin sıklıkla birbirlerini alt etme yarışına* girmeleridir. İkinci neden ise, kendi algılarına, doğrularına, perspektiflerine ve bakış açılarına koşulsuz güvenmelerinden dolayı sorunun karşı tarafın penceresinden nasıl görüldüğüne ilişkin *doğal bir körlük* yaşamalarıdır. Bu durumda sorunun ve anlaşmazlığın her iki tarafın penceresinden görülmesine ilişkin sorumluluk **akran-arabulucu** öğrenciye düşmektedir. Böylece, müzakerelerin dengeli biçimde sürdürülebilmesi olanaklı olabilmektedir. Empati, anlaşmazlıkların yönetiminde zorunlu bir beceridir. Ancak, müzakere sürecinin başlangıcında taraflarının empati kurmalarını beklemek güçtür. Bu nedenle anlaşmazlığın her iki tarafına da empatik olabilmek, sorunun, isteklerin, duyguların ve nedenlerinin her iki tarafın penceresinden görülmesini sağlama sorumluluğu öncelikle ve özellikle arabulucu öğrencilerin görevidir. Akran arabuluculuk sürecinde defalarca empati

kuran ve anladığını yansıtıp sonra “seni doğru anlamış mıyım” diyerek test eden arabulucu öğrenciler, zamanla kişiler arası sorunlara karşı da daha empatik ve sorunun, farklı noktalardan farklı görülmesine karşı daha açık hale gelmekte, gerçek anlaşmazlıkların yönetimine ilişkin beceri geliştirmekte ve bunu tüm sosyal etkileşimlerine de taşımaktadırlar.

Arabuluculuk anlaşmazlık çözüm sürecinde, farklı basamakların çalıştırılması ile yol alınması esasına dayanmaktadır. İlk basamakta arabulucu öğrenci, öncelikle çatışan tarafların aralarındaki sorunu **sırasıyla ve nedenleriyle** birlikte diğer öğrenciye açıklamasını sağlamaktadır. Taraflar sırayla açıklamalarını yaptıktan sonra, arabulucu öğrenci kısa bir özetleme ve yansıtma yaparak, söylenenlerin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını test eder. Bu süreç en azından iki tur devam ettirilir. Konuşmalar sürecinde karşı taraf dinlendikten sonra, tekrar yeni söylenecek konuların ve görüşlerin akla gelmesine bağlı olarak taraflara tekrar tekrar söz verilmektedir.

İkinci adım olarak arabulucu, anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşadıkları sorun ile ilgili hissettikleri duyguları, **nedenleriyle** birlikte sorunun diğer tarafına açıklamalarını sağlar. Arabulucu, duyguların ifadesinden sonra söylenenleri kısaca özetleyerek ve yansıtarak doğru anlaşılıp anlaşılmadığını test eder.

Üçüncü adımda arabulucu anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin birbirleriyle **empati** kurmalarını, birbirlerinin söylediklerini, duygularını ve bunların nedenlerini anladıklarını, birbirlerine göstermelerini sağlamaktadır. Karşı tarafla, **zorunlu empati basamağı** olan bu aşama, akran arabuluculuk sürecinin en önemli basamağıdır. Taraflar, birbirlerini anlamaksızın, sorunu diğer tarafın gözüyle görülmeksizin, davranışlarının altında yatan niyetin onların gözüyle görülmesi sağlanmaksızın, anlaşmazlıkların yapıcı, barışçıl ve onarıcı olarak yönetilmesi güç olmaktadır.

Dördüncü adım olarak arabulucu, çatışan tarafların istekleri, gereksinimleri, çıkarları ve bunların nedenlerinin belirlenmesini sağlamaktadır. Beşinci adımda, çatışan öğrencilerden ortak sorunların çözümü için her iki tarafın yararına olacak olan **kazan-kazan** çözüm seçeneklerini yaratmaları istenmektedir. Son adım olarak da, arabulucu çatışan taraflardan ürettikleri **kazan-kazan çözüm önerilerini değerlendirerek**, her iki tarafın da yararına bir seçenekte karar kılınmasına katkı sağlamaktadır.

Altı basamağın sırayla geçilmesi sürecinde arabulucunun temel görevi, sırayla her iki tarafa basamakla ilgili sorular sormak, sonra onları dinlemek, anladığını özetleyerek yansıtmak ve doğru anlayıp anlamadığını sormaktır. Bu süreçte anlaşmazlığın tarafları, tüm konuşmaları önce anlaşmazlığın tarafından sonra

da arabulucunun yansıtmasından olmak üzere en az iki kez dinlemektedir. Arabulucunun böyle bir yolu takip etmesinin nedeni, sıklıkla öfkenin ve kızgınlığın dahil olduğu yıkıcı diyalogları yavaşlatmak, tarafların birbirlerini doğru dinleyip anlamaları sorumluluğunu üzerine alarak tarafların diyalogunu kolaylaştırmaktır. Tüm bu süreçlerde empati ile sorunun ötekini gözünden görülmesi en temel becerilerdir. Arabulucu her söylemde özetleme ve yansıtma yaparak taraflara empati kurdurmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, önerilen anlaşmazlık çözümü ve akran arabuluculuk modelinin, empati odaklı bir model olduğu açıkça söylenebilmektedir.

Daunick ve ark., (2000) çok sayıda yazarın akran arabuluculuk ile ilgili görüşlerini inceleyerek, akran arabuluculuk programlarının okul ortamında gerçekleştireceklerine ilişkin şunları belirtmiştir;

- Öğrencilere anlaşmazlık çözümü için bir çerçeve planı sağlar,
- Öğrencilere kendi davranışları konusunda sorumluluk alma fırsatı verir,
- Öğretmenlerin ilgilenmeleri gereken öğrenci anlaşmazlıklarının sayısını azaltarak öğretmenin stres düzeyini düşürür,
- Eğitime ayrılan zamanı artırır,
- Öğrencilerin, kültürel farklılığının kişilerarası iletişimi ve insan ilişkilerini nasıl etkileyebileceğini anlamalarına yardımcı olur (Daunick ve ark., 2000).

Benzer biçimde Bickmore (2002) çok sayıda araştırma sonuçlarını değerlendirerek akran arabuluculuğuna ilişkin şu olumlu ifadeleri belirtmektedir. Arabuluculuk, öğrencilerin problem çözme, karar alma, iletişim, eleştirel düşünme ve öz-disiplin becerilerini kazanmalarını destekler ve disiplin uygulamalarında azalmaya sebep olur. Arabulucu ekipler karışık olduğunda ve tarafsızlık sağlandığında, öğrencilerin kültürlerarası hassasiyetleri de geliştirebilir. Akran arabuluculuk programları, özdisipline alternatif özgün yaklaşımlar sunarak, daha geniş bir toplumsal kitleyi anlaşmazlık çözümünde öğrencilere yardımcı olmak üzere dahil ederek geleneksel cezaya dayalı disiplin yaklaşımlarında görülen bazı adalet ve eşitlik problemlerinin üstesinden gelmede yardımcı olabilir. Arabuluculuğa inital eden öğrenci anlaşmazlıklarının birçoğu çözüme ulaşır (% 85-95) ve bu yolla gerçekleştirilen anlaşmalara büyük ölçüde uyulmaktadır (Bickmore, 2002).

Akran arabuluculuğu, öğrencilerin yaşadıkları kendi anlaşmazlıklarının çözümüne kendilerinin de dahil edildiği bir süreçtir. Bu konuda yardım, eğitilmiş

akranlar tarafından verilir. Taraflara, ortak problemlerinin her yönünü incelemeleri (çoğu zaman sebepleri), sorulan sorularla uzlaşma seçeneklerinin yaratılması ve her iki tarafı da memnun edecek bir çözüme varılması konusunda yardım verilmektedir. Arabuluculuk süreci demokratik olduğundan ve suçlama içermediğinden geleneksel, otokratik disiplin yöntemlerinden kaynaklanabilecek yabancılaşma da en aza indirgenmektedir. Arabuluculuk, öğrencileri kendi anlaşmazlıklarına yabancılaştırmaktan çok kendi problemlerini çözebilmeleri konusunda hem yetkilendirmekte hem de güçlendirmektedir (Tolson ve McDonald, 1992). Arabuluculuğun amacı, anlaşmazlıkların taraflarına, kendi anlaşmazlıklarını yine kendilerine yönelttirir. Arabuluculukta, anlaşmazlığın taraflarının kendi anlaşmazlıklarını gerçek anlamda çözdükleri takdirde, mevcut anlaşmazlığın daha ciddi anlaşmazlıklara dönüşmesini de önlemektedir. Arabuluculuk bu süreçte karşılıklı öfke ile dışlanma hissini azaltabilmekte ve taraflara süreç ile çözümü sahiplenmede yardımcı olmaktadır. Buna ek olarak, arabuluculuk yalnız öfke ve kızgınlığı azaltmakla kalmamakta tarafların çoğunu tatmin edecek ve uyacakları bir çözüme de ulaştırmaktadır. Arabuluculuğun başarısız olduğu durumlarda bile önerilen bir çözüme uyma oranı oldukça yüksektir. Okul ortamlarında da aynı durumun geçerli olduğunu varsayarsak, öğrenciler arasındaki anlaşmazlıkların arabuluculuk sonucunda tarafları memnun edecek şekilde sonuçlanma ihtimali oldukça yüksektir.

İyi düzenlenmiş ve öğrenci temelli bir akran arabuluculuk programı üç yararlı amaca hizmet eder; ilk olarak, okulun misyonu ile bu amaçların günlük hayatta uygulamaları arasındaki boşluğu doldurur. İkinci olarak, öğrencilere yetki verilmesini sağlayan mükemmel bir süreç oluşturur. Arabuluculuk ve işbirlikli öğrenme deneyimlerinde yer alan öğrenciler kendilerinin sisteme olan katkılarının önemli ve yararlı olduğuna inanmaya başlayabilir. Son olarak da anlaşmazlık çözümü süreçlerine anlamlı katkıda bulunma fırsatı, öğrencilere demokratik süreçlerin ve sorumlu vatandaşlığın etkilerini anlama konusunda sağlam bir temel inşa eder (Moriarty ve McDonald, 1991). Benzer biçimde arabuluculara ithaf edilen yararlar arasında öğrenci davranışlarında gelişme, akranlar arasında artan statü, akademik ilerleme, gelişen liderlik becerileri, daha yüksek Öz Güven ile okuldaki ve evdeki problemlerin daha iyi çözümü sıralanabilir (Humphries, 1999).

Yukarıda aktarılan bu bilgilerin ışığı altında, çalışmada, “**akran arabuluculuk**” modelinin ve uygulanmasının, **arabulucu öğrencilere kazandırdıkları ve elde edilen dönüşümsel sonuçlar** arabulucu öğrencilerin gözünden incelenmektedir. Bu bağlamda çalışma, İzmir’de sosyo-ekonomik durumları düşük seviyedeki ailelerin çocuklarının devam ettiği, oldukça fazla çatışma ve kişilerarası şiddet

yaşanan bir lisede gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden göç etmiş ailelerden gelmektedir. "Anlaşmazlık Çözümü Müzakere ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı" (Türnüklü ve ark., 2009) her sene arkadaşları tarafından seçilen arabulucu lise birinci sınıf öğrencilerine verilmiş ve program 6 yıl boyunca sürdürülmüştür. Çalışmada yer verilen verilere ulaşabilmek için bu süreçte en fazla arabuluculuk yapan öğrenciler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

"Anlaşmazlık Çözümü ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı" alanyazında gerçekleştirilen yayınlar temel alınarak geliştirilmiştir (Türnüklü ve ark., 2009). Eğitim programı toplam 31 saattir ve dört temel beceriyi kapsamaktadır: *kişilerarası anlaşmazlıkların doğasını anlama* (11 saat), *iletişim becerileri* (4 saat), *öfke yönetimi* (6 saat) ve *kişilerarası anlaşmazlık çözümü* becerileridir (müzakere ve akran arabuluculuk) (10 saat).

"Anlaşmazlık Çözümü Müzakere ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı" 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. Program materyalleri, öğretmen kitabı ile öğrenci kitabından oluşmaktadır. Eğitim sürecinde bireysel öğrenme, sınıf çalışması, ikili çalışma ve grup çalışması kullanılmıştır. Öğrencilere sıklıkla okulda yaşanan öğrenci anlaşmazlık senaryoları verilmiş ve canlandırmalar yaptırılmıştır. Programın okulda tam kabul görmesi ve öğrencilerle paralellik sağlanması için öğretmenlere de eğitim verilmiştir.

Akran arabulucu öğrenciler, sınıf arkadaşlarının görüşlerine göre seçildikten sonra süreç başlatılmıştır. Arabulucular kendi sınıflarında iki kişilik takımlar halinde ve ikişer hafta olmak üzere arkadaşlarının anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapmışlardır. Akran arabulucular dönem içerisinde zaman zaman çatışan taraf olarak da süreçte destek alan taraf olmuşlardır. İki haftalık görev süreleri öncesinde akran arabulucular, arkadaşlarının anlaşmazlıklarında her iki tarafı da memnun edecek şekilde yapıcı ve barışçıl bir çözüme ulaşmalarına yardımcı olabilmelerinin yanı sıra arabuluculuk formlarını sağlıklı bir şekilde doldurabilmelerini sağlamak için iki saatlik ek bir eğitimden daha geçirilmişlerdir. Bu eğitim akran arabulucular arasında standart bir işleyiş sağlamak amacıyla da öngörülmüştür. Daha sonra, iki hafta boyunca okulda yaşanan öğrenci çatışmaları ve anlaşmazlıkları, o dönemin akran arabulucu öğrencilerinin kolaylaştırıcılığında çözümlenmeye başlanmıştır.

Çalışma, arkadaşları tarafından anlaşmazlıklarının çözümünde arabulucu olarak öncelikli tercih edilen öğrencilerle görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Böylece programın arabulucu öğrenciler üzerindeki etkisine ilişkin, somut tecrübelerle dayalı, daha derin ve detaylı veri elde edilebileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda çalışma grubu 30'u kız, 20'si ise erkek olmak üzere 50 öğrenciden oluş-

maktadır.

Veri Analizi

Yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanan sözel veriler içerik analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi Johnson ve arkadaşlarının (1996) modeline uygun olarak yapılmıştır. İlk olarak görüşme formundaki tüm sorulara verilen yanıtlar belli bir aşinalık düzeyi kazanma amacıyla okunmuş, daha sonra toplam 50 akran arabulucunun verdiği yanıtlar kategorilere ayrılmış ve bu kategoriler daha genel kategorilere indirgenmiştir. Nihai kategoriler belirlendikten sonra tüm yanıtlar araştırmacılardan biri tarafından tekrar okunup belirlenen kategorilere kodlanmıştır. Son kodlamadan önce, kodlayıcı (intra-rater) güvenilirliği hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Formlar aynı araştırmacı tarafından bir hafta arayla iki defa kodlanmıştır. Kodlama güvenilirliği % 85,9 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

Akran arabuluculuk uygulamalarının, arabulucu öğrencilerde ortaya çıkardığı somut etkiler yedi tema çerçevesinde incelenmiştir. Bunlar,

- Empati becerisinin gelişimi,
- Diyalog becerisinin gelişimi,
- Akran ilişkilerinin gelişimi,
- Öz saygı gelişimi,
- Öz güven gelişimi,
- Duygu ve öfke yönetimi becerisinin gelişimi,
- Şiddetsizlik eğitimi ve eğiliminin gelişimidir.

Yukarıda belirtilen, arabulucu öğrencilerde zamanla ortaya çıkan sosyal ve duygusal dönüşüm ve gelişim öğeleri sırasıyla aşağıda incelenmiştir.

Empati Becerisi

Arabulucu öğrencilerin öne çıkardıkları en önemli temaların başında empati becerisinin gelişimi gelmektedir. Akran arabuluculuk modelinin en önemli özelliklerinden birisi arabulucu öğrencilerin rolüne ilişkin yükledikleri görevdir. Bu

görev, arabulucuların soru sormalarını, dinlemelerini, anladıklarını yansıtma ve doğru anlayıp anlamadıklarını test etmelerini içermektedir. Böylece birbirini tamamlayan *soru sorma*, *dinleme*, *yansıtma* ve *doğrulama dörtlüsü*, arabulucuların karşılarındaki kişiyi daha doğru anlama, sorunu onların gözünden görme ile onların hissettiklerini anlama gibi empatinin hem bilişsel hem de duyuşsal yönüne yönelik becerilerinin gelişimine katkı sunmaktadır. Bu duruma ilişkin öğrenci söylemlerinden bazıları aşağıda yer almaktadır.

...Arkadaşlarımla daha iyi empati kuruyorum. İnsanları daha iyi anlıyorum o yeteneğim geliyor. Arkadaşlarım arasında iyi bir bağ köprüsü kurmak mutlu ediyor. Daha iyi ve daha seviyeli görüyorlar. (Y:15; Cins:E; Kişi:19)

Farklı pencereden bakmaya başladık. Sadece kendi penceremizden bakmıyoruz. Başka seçenekler olduğunu öğrendim. Evde dershanede yapıyorum. (Y:18; Cins:K; Kişi:35)

Olumlu etkiledi. Arkadaşlarımla sorun yaşamıyorum. Onun yerine kendimi koyuyorum. Söylediklerine kulak veriyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:1)

...Kendimi diğerinin yerine koymayı öğrendim. Empati kurdurarak arkadaşlarımı anlamamı sağladı. (Y:19; Cins:E; Kişi:23)

Arkadaşlarımla sorun yaşadığımda yansıtma ve empati yapıyorum. Kazan-kazanı hayatıma uyguluyorum. İlişkilerimde kullanıyorum. (Y:19; Cins:E; Kişi:8)

Bir arkadaşıma iki kere arabuluculuk yaptım. Daha iyi anladığımı, etkin dinlediğimi düşünüyorlar. Olumlu yönde geliyor ve değişiyor. Memnun kalıyorlar. (Y:17; Cins:K; Kişi:4)

Olumsuz yönde bir şey olmadı. Onları daha iyi anladığımı düşünüyorum. Empati kurabiliyorum. (Y:16; Cins:K; Kişi:33)

İnsanları daha iyi tanıyabildim. İnsan ilişkilerim düzeldi. Empati kuruyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:42)

Karşımdaki kişi ile tartışınca empati kurmayı, konuşarak çözüm bulmayı öğrendim. (Y:16; Cins:K; Kişi:17)

Öğrenci söylemlerinde görüldüğü gibi, arabulucu öğrencilerin empati becerilerinin, zorunlu etkin dinleme görevlerinin aktif sonucu olarak geliştiği hem erkek hem de kız arabulucular tarafından vurgulanmaktadır. Bu programın en önemli artışı, sadece eğitim vererek öğrencilerde bilişsel farkındalık sağlama noktasında kalmamasıdır. Aynı zamanda bilişsel farkındalıkla birlikte öğretilen beceriler, so-

mut öğrenci anlaşmazlıkları üzerinde uygulanmakta, tecrübe edilmekte ve daha sonra uzman öğretmenlerin rehberliğinde kendi deneyimlerine yönelik düşünceleri sağlanarak öz farkındalıklarının arttırılmasına yönelik çaba gösterilmektedir. Bu çalışmalarla genel olarak öğrenciler öz farkındalık sağlamaları temelinde kendilerini gözleme, değerlendirme ve analiz etme becerisi elde etmektedir. Bir başka yönden bakıldığında ise, her bir anlaşmazlıkta bir önceki deneyimlerden edinilen beceriler yeniden biçimlendirilerek, geliştirilerek uygulandığı için hem beceri hem de bilişsel gelişim ve dönüşüm sağlanmaktadır. Tüm bu çabalar, bütünsel olarak öğrencilerin kişisel gelişimleri ile olumlu dönüşümlerinde itici güç ve teşvik edici rolü üstlenmektedir.

Akran arabuluculuk deneyimleri çerçevesinde empati becerisinin öğrencilere didaktik bir yolla öğretilen ve kazandırılan bir beceri olmadığı keşfedilmiştir. Akran arabuluculuk sürecinde anlaşmazlık yaşayan kişilerin müzakereleri arabulucular tarafından gerçekleştirilirken süreçte soru sorma, dinleme, yansıtma, anlaşılmanın doğrulanması şeklindeki dörtleme eylem çerçevesinde sürekli günlük yaşama ait gerçek ve somut anlaşmazlıkların müzakeresi sürecinde dolaylı olarak elde edilen bir beceri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arabuluculuk, öğrencilerin empati becerisinin gelişimi için tek yol olmasa da etkili ve gerçekçi bir yol olduğu doğrudan arabulucu öğrencilerin söylemlerinden anlaşılmaktadır.

Diyalog Becerisi

Akran arabuluculuk sürecinde, anlaşmazlık yaşayan öğrenciler arasında gerçekleştirilen yüzyüze müzakere, arabulucu tarafından, soru sorarak, dinleyerek, anladıklarını yansıtarak ve anlaşılabilir bilgi doğrulanarak kolaylaştırıldığı için, süreçte arabulucu öğrencilerin diyalog kurma ve kurdurma becerileri ile sosyal etkileşim becerileri doğal ve kaçınılmaz olarak gelişmektedir. Nitekim arabuluculuk sürecinin basamakları arabulucunun kolaylaştırıcılığında gerçekleştirilmekte ve arabulucular hem bir kolaylaştırıcı ve moderatör olarak görev aldıkları, hem de aktif olarak baştan sona süreci gözlemledikleri ve yönettikleri için süreçte kişisel dönüşümleri ve gelişimleri açısından anlamlı bilgi ve beceri edinmektedir. Bu becerilerden biri de diyalog ve sosyal etkileşim becerisinin gelişimidir. Arabulucu öğrenciler kişisel düzeyde diyalog ve sosyal etkileşim becerilerinin gelişimini aşağıda yer alan bazı ifadeler ile belirtmişlerdir.

Arabuluculuktan önce kendimi ifadede aksaklık yaşıyordum. Arabuluculuktan sonra diyaloglarım gelişti. Kişilerarası iletişimim fazlalaştı. Dinlemeyi öğrendim. Çok dinle, az konuş düsturum oldu. Anlatılmadığında anlıyorum. (Y:18; Cins:E; Kişi:9)

Konuşma tarzım değişti. Argo kelimeleri daha az kullanıyorum. Arkadaşlarım ile diyalogum değişti. Yaşam tarzım değişti. Tartışan birini görsem atılasım geliyor. Annem, babam, ablam tartışsa araya girerim. Günlük hayata geçirdim. (Y:18; Cins:E; Kişi:11)

İyi etkiledi. Arabuluculuk dersinde sen-ben dili/öfke kontrolü öğrendim. Daha iyi iletişim kurabildim. Arkadaşlıklarım daha güçlendi. (Y:16; Cins:K; Kişi:39)

İletişimi çok kolaylaştırdı. Kendimi daha iyi ifade edebiliyorum. Beni daha kolay anlıyorlar. (Y:17; Cins:K; Kişi:13)

Daha iyi geçiniyorum. Daha iyi diyalog kuruyorum. Hiçbir kıza açılmazdım. Kıza açıldım sekiz aydır kız arkadaşım var. Her şeye hazır ve kontrollü idim. Teklif ederler katılmazdım. (Y:18; Cins:E; Kişi:11)

Konuşmam çok değişti. Dedemle bile telefonda konuşamıyordum. Rahat konuşabiliyorum. El şakası yaparak konuşurdum. Vurur kaçardım, çocuk gibiydim. Olgunlaştık. Davranışlarımın sonuçlarını görüyorum ve ona göre davranıyorum. Arkadaşlarımla konuşmamı düzelttim. (Y:16; Cins:E; Kişi:2)

...Kardeşimle çok sorun yaşıyordum. Arabuluculuk sonrası onunla konuşmayı öğrendim. Onu dinlemeyi öğrendim. Eskiden fevri idim. (Y:18; Cins:K; Kişi:34)

Diyalog ve sosyal etkileşim becerilerine ek olarak arabulucu öğrenciler arabuluculuk yaparken kişiliklerinde gerçekleşen dönüşüme ilişkin bazı vurgularında;

Konuşamazdım utangaçtım. Konuşmalarımı planlar konuşurdum. Telefonda bile planlardım. Rahatça planlamadan konuşuyorum. Yararı oldu. (Y:16; Cins:E; Kişi:2)

Arabulucu olmadan önce içine kapanık idim. Çekingendim, iletişim kurabiliyordum. Derslere katılmazdım. Şimdi katılıyorum, çekinmiyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:12)

Olgunlaştım ya. Olgunlaşan insan farklı oluyor. Kavga yok. Konuşma var. Lakap yok. Daha önce vardı. Ağır sözler kalktı. (Y:17; Cins:K; Kişi:1)

ifadelerini de kullanmışlardır. Yukarıdaki arabulucu söylemlerinde görüldüğü gibi, arabulucular utangaçlık, içine kapanıklık, çekingenlik ve toplum içinde konuşamama gibi davranış özelliklerinin süreçte dönüştüğünü özellikle vurgulamışlardır. Dolayısıyla bizzat arabuluculuk yaparak ve süreci gözlemleyerek, arabulucu öğrencilerin, diyalog ve etkileşim kurma, sürdürme ve yapılandırma ile

doğrudan kişisel ve duygusal yaşamlarında da bir dönüşümün gerçekleştiği görülmektedir.

Akran İlişkileri

Akran arabuluculuk süreci ve görevi, içerik olarak olumlu bir yapıya sahip olduğu için hem sürecin işleyişi hem de sürecin sonlanması anlaşmazlık yaşayan taraflar arasında ve anlaşmazlık yaşayan öğrenciler ile arabulucu arasında akran ilişkilerinin niteliği ve niceliği bağlamında somut ve olumlu etkilere sahip olabilmektedir. Arabulucu öğrenciler, arabuluculuğun akran ilişkileri üzerindeki niceliksel diğer bir ifade ile arkadaşlıkların sayısındaki somut değişime ilişkin etkisine yönelik olarak aşağıda yer alan görüşleri belirtmişlerdir.

İlişkilerim çoğaldı. Arkadaşlarım arttı. Okulda herkes beni biliyor. (Y:16; Cins:K; Kişi:50)

Daha çok arttırdı. Daha çok arkadaş edinmemi sağladı. (Y:17; Cins:K; Kişi:30)

Hiç tanımadığım kişi bile arabuluculuk sonrası selam veriyor ve arkadaş olmaya çalışıyor. Olumlu yaklaşıyor. Savunma yok. Arabuluculuk kuralları uygulanıyor. (Y:19; Cins:E; Kişi:8)

Selamlaşabiliyoruz. Kavga ediyor olsun. Sohbet ediyoruz. Arkadaş olabiliyoruz. Hal hatır sorabiliyoruz. Güven oluşturuyor. Başka bir sorun yaşarlarsa gelebiliyorlar. (Y:17; Cins:K; Kişi:13)

... Arabuluculuk yaparken tanımadığım insanlar olursa tanışmış oluyoruz. Arabuluculukla daha sonra konuşuyor selamlaşıyoruz. Soruları oluncaya cevaplandırıyorum. (Y:18; Cins:K; Kişi:21)

Arabuluculuk sürecinde kaynaşma ve arkadaş olma oluyor. Arkadaş çevrem genişledi. Tanımadıklarım da arkadaşım şu an. O şekilde tanımaları çok güzel. (Y:17; Cins:K; Kişi:28)

Tanımadığım insanlarla arabuluculuk yaptıklarım ile arkadaş oldum. Nöbette de konuşuyoruz. Tanıdığım arkadaşlarım taraf olmamı beklediği için tarafsızlığımı anlıyor eleştirmiyorlar. (Y:18; Cins:K; Kişi:34)

İkisine de eşit davrandığım için onlarla da arkadaş oldum. Onlara çözüm ürettiğim için arkadaşlıklarım oldu. Selamlaşma oldu. (Y:16; Cins:K; Kişi:39)

Arabuluculukta tanıştık, birbirimizi tanıdık, arkadaşlık kurduk, arabuluculuk sonrası. (Y:16; Cins:K; Kişi:48)

Arkadaşlarımla eskiden iletişim kuramadığım için 1-2 arkadaşım vardı. Daha fazla arkadaşım oldu. Daha iyi iletişim kuruyorum arkadaşlarımla. (Y:17; Cins:K; Kişi:12)

Söylemlerde de görüldüğü gibi arabuluculuk süreci, sadece anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşamlarını etkilememektedir. Bunun yanısıra arabulucuların sosyal yaşamlarını da doğrudan etkilemektedir. Nitekim yeni arkadaşlıkların kurulması ve sürdürülmesi gibi olumlu sonuçlar ile yaygın bir etkiye sahiptir. Arabulucu öğrenciler, arabuluculuk yaparken, diğer öğrencilerin yaşadıkları anlaşmazlıkların içeriğinden elde ettikleri anlamlı sonuçlarla, anlaşmazlığın taraflarının ortak sorunlarına nasıl yaklaştıkları ve yönettiklerine bağlı olarak, hem önceki arkadaşlıklarını yeniden gözden geçirmekte hem de yeni arkadaşlıklar için süreci bir fırsata dönüştürmektedirler. Benzer biçimde arabuluculuk süreci arabulucuların arkadaşlık ilişkilerindeki niteliksel dönüşümde de etkili olabilmektedir. Bu konuda arabulucu öğrenciler arkadaşlıklarında ortaya çıkan niteliksel dönüşümü aşağıda yer alan ifadeler ile belirtmişlerdir.

Tartışan biri idim. Kavga ediyordum. Kimseyi dinlemiyordum. Yakın arkadaşlarımla bile tartışıyordum. Konular basitleşmedi. Arkadaşlarım bana pozitif bakmaya başladı. Arkadaşlık derecem ilerledi. (Y:17; Cins:K; Kişi:6)

Arabuluculuk, bağları kuvvetlendirdi. (Y:14; Cins:E; Kişi:41)

Çoğunlukla olumlu yönde etkiledi. Daha sağlam arkadaşlıklar kurabiliyorum. (Y:17; Cins:E; Kişi:45)

Bana olumlu yaklaşıyorlar. Daha fazla samimiyet ile yakınlık oluyor. Onları rahatlatabiliyorum. Güven duygusu veriyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:42)

Yukarıdaki söylemler referans alındığında, arabulucu öğrencilerin, başkalarının anlaşmazlıklarından kendi arkadaşlıklarına ve dostluklarına yönelik anlamlı transferlerde buldukları görülmektedir. Bu yönüyle anlaşmazlık yönetim sürecinin asimetric bir etkisi ortaya çıkmıştır. Arabulucu öğrenciler özünde negatif bir süreç olan anlaşmazlıkların yönetimi yoluyla, kişisel gelişimlerinde ve sosyal etkileşimlerinde niteliksel bir dönüşüm geliştirerek daha olumlu ve nitelikli arkadaşlıklar kurduklarına ilişkin görüşler belirtmişlerdir.

Öz Saygı

Arabulucu öğrenciler, anlaşmazlık yaşayan arkadaşlarına karşılıksız, samimi ve içten hizmet vermektedirler. Bu durum arabulucuların kendilerine ve deneyimlerine ilişkin saygı duyma düzeyleri ile kendilerini değerli hissetmelerinde etkili

olabilmektedir. Bu konuda arabulucu öğrencilerin bazı söylemleri aşağıda yer almaktadır.

Çok heyecanlandım. Çok sevindim. Tartışan arkadaşlarımın arasını düzeltmek. Arabulucu olunca iletişim değişti. Gururlanıyor insan. Annem de gurur duydu. (Y:16; Cins:K; Kişi:17)

Gururlandım. İstiyordum. İyi iletişim sağlamalarını sağlamak mutluluk verici bir şey. (Y:15; Cins:E; Kişi:19)

Çok güzel bir duygu. İnsanları barıştırmak güzel bir duygu. Kendimi iyi hissettim, mutlu oldum. Güzel hissettim. (Y:16; Cins:K; Kişi:29)

İki insanı barıştırmak onur verici bir duygu. Güçlü hissediyor. (Y:17; Cins:K; Kişi:1)

Çok güzel bir duygu arabulucu olmak. İnsana kendini iyi hissettiriyor. Mutlu oldum. (Y:17; Cins:K; Kişi:12)

Mutlu eden bir duygu. İnsanları barıştırmak, sorunlarını çözmek iyi oluyor. Güvendiklerini hissediyor. Burada konuşulanlar gizli kahyor. Rahat hareket ediyoruz. (Y:16; Cins:E; Kişi:7)

Söylemlerde de görüldüğü gibi, arabulucu öğrenciler arkadaşlarına verdikleri arabuluculuk hizmeti nedeniyle, kendilerini hem iyi ve yeterli hem de oldukça değerli hissetmekte olduklarını belirtmişlerdir.

Öz Güven

Akran arabuluculuk süreci, arabulucular tarafından anlaşmazlık yaşayan öğrencilere verilen karşılıksız bir hizmet olduğu için, sürecin kişilerin psikolojik ve spiritüel dünyalarında bir dönüşüm etkisine sahip olduğu değerlendirilebilir. Arabulucular, gerçekleştirdikleri arabuluculuk ile kendi öz güven düzeylerinde ortaya çıkardığı değişimi ve dönüşümü aşağıdaki ifadeler ile tanımlamışlardır.

Öz güvenim arttı. İnsanlara yaklaşımım düzeldi. Bardağın dolu tarafını görebiliyorum. Karşımdakine hatasının farkına vardırıyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:42)

Öz güvenim yerine geldi. İnsanları dinliyorum. Derdimi anlatabiliyorum. Bir bakıma olgunlaşıyorsunuz. Medeni cesaretiniz artıyor. Olaylara yıkıcı yönden değil yapıcı yönden bakıyoruz. (Y:17; Cins:K; Kişi:6)

Kendime güvenim arttı. Arkadaşlarım seçmişti. Arkadaşlarım tarafından seçilmek güvenimi artırdı. Mutluluk verici. (Y:18; Cins:K; Kişi:10)

Tartışma olunca güvenilirliğim arttı. Bana güveniyorlar, masaya gitmeden çözümlenen sorunlar oluyor. (Y:18; Cins:K; Kişi:10)

Kendime güven arttı. Sevindim. Ailevi sorunlar da yardımcı oldu. Ailevi sorunları tek başıma çözebiliyorum. Eğitim mutluluk verici. İnsanları barıştırıyoruz. (Y:17; Cins:K; Kişi:42)

Kimseye zarar vermemeye başladım. Birazcık olgunlaştığımız için hanım hanımcık derdini anlatan, dinleyen olduk. Sevilen kişi oldum. Aranan kişi oldum. Öz güvenim arttı. Bununla mı konuşacağım dedim, kişilerle müzakere yapmaya başladım. Korkumu yendim. (Y:17; Cins:K; Kişi:6)

Arabulucu öğrencilerin söylemleri çerçevesinde, arabuluculuk hizmetinin onlarda kendilerini olumlu ve yeterli algılamalarına yönelik bir algı ve dönüşüm ortaya çıkardığını söylemek söz konusudur. Arabulucuların genel anlamda kendilerini değerli hissetmelerine yola açan bir deneyim ve farkındalık yaşadıkları söylemlerden anlaşılmaktadır.

Duygu ve Öfke Yönetimi Becerisi

Kişiler arası anlaşmazlıklar hem yaşanırken hem de yaşandıktan sonra, dört temel duygudan olumsuz olan öfke, kaygı ve korku duygularını değişik yoğunluklarda içinde barındırır. Arabuluculuk gerçekleştirilirken bir yandan tarafların yüzyüze müzakere süreci geliştirilmeye çalışılır; diğer yandan da kaygı, korku ve öfke duyguları ile de başa çıkılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla arabuluculuk hem arabulucuların anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin negatif duygularını yönetmelerinde etkili olurken hem de asimetrik olarak kendi duygu yönetim becerilerini geliştirmektedir. Arabulucuların, arabuluculuk hizmetleri sadece anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin kendi anlaşmazlıklarını yapıcı ve barışçıl olarak yönetmelerinde etkili değildir; aynı zamanda kendi içsel dönüşümlerinde de doğrudan somut bir etkiye sahiptir. Arabuluculuk süreci ile çatışan tarafların yıkıcı davranışları, arabulucuya ayna tutarak, arabulucu öğrencilerin, başkalarının yanlışlarından kendi doğrularını çıkarmalarına ve yapılandırmalarına yönelik görev görmektedir. Bunun en güzel örneğini, arabulucuların negatif duygu yönetimine ilişkin yaşadıkları gelişime ve dönüşüme ilişkin açık söylemlerinde görmek mümkündür.

Aşırı derecede sinirli idim. Arabuluculuk eğitimi ile öfke kontrolünü başarabilirim dedim. Öfke kontrolü yapıyorum. Sinir hastalığım geçti. Kavga etmem, hep çekindim ve geri durdum. Üstüme geliniyordu. Sorun olunca çözebiliyorum. Sorunun üzerine gidiyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:3)

Çevremdeki insanları seçebiliyorum. Annem öfkeli biri. Öfkesini kontrol edebiliyorum. Çevremle daha sağlıklı ilişki kurabiliyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:4)

Sinirleniyorum, sinirlendiğimde karşımdaki kişileri kıırıyordum. Artık olumlu bakıyorum, kırmıyorum. (Y:16; Cins:K; Kişi:48)

Ben kendi sorunlarımı konuşarak, öfkemi yönetebiliyorum. Önce kendimi sakinleştiriyorum. Sonra onları (karşı tarafı) sakinleştiriyorum. Öfke basamaklarını gördük, uyguluyorum. (Y:18; Cins:K; Kişi:10)

Öfke kontrolü yapmayı öğrendim. Her şeyi daha kolay atatabiliyorum. Ailemle ilişkim düzeldi. Okul içinde daha iyi konuma geldim. (Y:17; Cins:K; Kişi:20)

Kardeşimin de düşüncelerini alarak, anlayarak konuşuyorum. Bana kı-zarlardı. Ben kızmıyorum. Bırakmıyorum. Kızıl-sın istemiyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:27)

İlişkiler düzeldi. Birbirimizi dinliyor, anlıyoruz. Arkadaşlarımızla bir olay yaşadığımızda öfkemizi kontrol ediyoruz. (Y:17; Cins:K; Kişi:22)

Arkadaşlarımla ilişkim iyi idi. Arabulucu olunca daha farklı oldu. Eskiden bağı-rıp çağırırdım. Şimdi yok. Kendim arabuluculuğa gitmek isteyebiliyo-rum. (Y:16; Cins:K; Kişi:17)

Arabuluculuktan önce sinirliydim. Bağırırdım, içime kapanıktım. Ara-buluculuktan sonra sorunun üzerine gidip çözmeyi öğrendim. Hayatım-da sorun kalmıyor. İki kişi arasındaki sorunu çözmek ve tokalaştırmak beni mutlu etti. Mutluluk şekil değıştirdi. Bana yapılanlarla ve ben yap-tıklarım-la mutlu oluyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:3)

Genelde sinirlenmiyorum. Karşı tarafı anlayarak yol alıyor, müzakere yapabiliyorum. Annem eskiden sinirliydin, bağı-rıp çağırıyordun diyor. Ortak yol buluyorum. Facebook'ta sana bunlar söylendi niye şiddet kul-lanmadın, bir şey yapmadın diyorlar. Şiddet yaparak bir yere varılmaz diyorum. Konuşarak çözü-lür diyorum. (Y:15; Cins:E; Kişi:5)

Arabuluculuk yapmadan önce insanlara paldır küldür ve taraf-lı davra-nıyordum. Arabuluculuktan sonra daha sakinim. (Y:17; Cins:K; Kişi:14)

Kavgacı insandım. İnsanları anlamazdım. Mutlu oldum. Bir an önce eğitim almak istedim. Kendimi iyi hissettim. Dinlemeyen, paldır kül-dür dalan biri idim. Arabuluculukta öfke kontrolü yapabiliyorum. (Y:17; Cins:K; Kişi:14)

Arabuluculuk hizmeti veren ve alan öğrencilerin, hem kendi öfkelerini yö-netme hem de karşılarındaki kişilerin öfkelerini yönetme konusunda kazandıkları

beceri ve içsel dönüşümü sadece okulda arkadaşlarıyla yaşadıkları anlaşmazlıklarda değil aynı zamanda okul dışındaki ortamlara taşıdıkları da yukarıda ifade edilen söylemlerden anlaşılmaktadır.

Şiddetsizlik Eğitimi ve Eğilimi

Akran arabuluculuk özünde okullarda öğrenciler arası kavganın ve şiddetin yapıcı ve barışçıl dönüşümüne ilişkin içsel bir motivasyon ile enerji taşımaktadır. Böylece, arabulucu öğrenciler davranışlarında önemli bir dönüşüm yaşamaktadır. Akran arabulucu öğrencilerin seçimi, her bir sınıfta öğrencilere sosyometri tekniği ile bir soru sorulması sonucunda gerçekleşmektedir. Soru, “Herhangi bir sınıf arkadaşınızla, aranızda yaşadığınız bir anlaşmazlığı, kavgayı ya da çekişmeyi yapıcı ve barışçıl olarak yönetmek için yardım almak istediğin ve güvendiğin 3 sınıf arkadaşın kimdir?” şeklinde oluşturulmaktadır. Seçilen öğrenciler, kimi zaman sınıflardaki en aktif, en sosyal ve kişiler arası ilişkileri yönlendiren lider ruhlu öğrenciler olurken, kimi zamanda şiddet uygulamaya ve yönlendirmeye açık öğrenciler olmaktadır. Özellikle şiddet uygulamaya eğilimli öğrencilerin seçiliyor olması, akran arabuluculuk eğitimleri sonrasında ve uygulama aşamasında yaşanan dönüşüm ile oluşan şiddetsizlik kültürüne yönelik sonuçlar noktasında oldukça anlamlıdır. Arabulucu öğrencilerin kendi davranış repertuarlarında ortaya çıkan dönüşüme ilişkin ifadelerinden bazıları;

*Arabulucu olmadan önce bayağı kavgam oldu. Korkulan kişiydim. Kavga-
dan çektim kendimi. Konuşarak her şeyi çözebiliyorum. Buna da inandım.
Başkalarının duygularını benimsemeyi öğrendim. (Y:17; Cins:E; Kişi:32)*

*İlk başta çok şaşırdım. Cezaevi durumu olmuştu. Cezaevine girdim
çıktım. Şaşıyorlar, kavga etmiyor diyorlar. Sabrımın sınırını zorluyorum.
Eski durumlardan dolayı zordu. Davalı kavga eden bir insanın sonradan
etmemesi zordu. Başardım. (Y:18; Cins:E; Kişi:25)*

*İyi bir yönde etkiledi. Derste çok sert çıktığım arkadaşlarım oluyordu.
Şimdi sert çıkmıyorum, küslük yaşamıyorum. (Y:16; Cins:K; Kişi:48)*

*Olumlu etkiledi. Arabuluculuk sayesinde çevremle daha az kavga, tartış-
mam oluyor. (Y:18; Cins:K; Kişi:21)*

*Arkadaşlarım tartışınca onların sorunlarını çözüyorum. Ben bunu yap-
mamalıyım diye düşünüyorum. Örnek olmak lazım. Hayata bilgi oluştu-
ruyoruz. (Y:16; Cins:E; Kişi:7)*

*Annemle babam tartışınca onları ben barıştırıyorum. Abimle ilişkimizde
ben sakin oluyorum. Abim çok sinirli. (Y:18; Cins:K; Kişi:43)*

Hangi durumda olursam olayım. Şiddet kullanmamayı öğrendim. Şiddet altında olsam da kendimi kontrol etmeyi öğrendim. Hayatımda çok tartışma vardı. Düşündüm ailemle ilişkilerim düzeldi. Aşık oldum (bu işe). Mutluluk veriyor. (sorun çözmek ve birilerinin arasını bulmak) (Y:15; Cins:E; Kişi:5)

şeklinde oluşmuştur. Yukarıda yer verilen arabulucu söylemlerinde de görüldüğü gibi arabuluculuk sürecinin en önemli dönüştürücü etkisi arabulucu öğrencilerin davranışlarında ortaya çıkardığı somut değişim ve dönüşümdür. Öğrencilerin şiddet kültüründen barış ve uzlaşma kültürüne, kavga kültüründen diyalog kültürüne yönelik niteliksel bir değişim ve dönüşüm sağladıkları öğrenci söylemlerinden anlaşılmaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada, akran arabuluculuk faaliyetinin, arabulucu öğrencilerin davranışlarında ortaya çıkardığı etkiler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda arabuluculuk faaliyetinin arabulucu öğrencilerin empati, diyalog ve öfke yönetim becerisini geliştirdiği, akran ilişkilerini ilerlettiği, öz saygı ve öz güven düzeylerinde dönüşüm sağlanmasına yol açtığı ve son olarak da arabulucu öğrencilerin şiddetsizlik yöneliminde dönüşüm sağlanmasına vesile olduğu saptanmıştır.

Akran arabuluculuğunun öğrencilere kazandırdığı becerilerin başında empati, diğer bir ifade ile ötekinin gözünden soruna bakabilme becerisi gelmektedir. Empatinin didaktik olarak anlatılarak öğrenilen bir beceri olup olmadığı tartışmalıdır. Empatinin okullarda, öğrencilere grup rehberlik çalışmaları kapsamında, çeşitli drama faaliyetleri ile öğretilmeye çalışılmasına karşın, gerçek sorunlar üzerinde çalışmak yerine, yapay durumlar üzerinden çalışılmasından dolayı, empati becerisinin öğrencilere kazandırılmasında yeteri kadar etkili olunmadığı düşünülmektedir. Somut ve gerçek öğrenci anlaşmazlıkları ile sorunun tarafları bizzat akran arabuluculuk sürecine dahil olduğu için, arabuluculuk empatinin beceri olarak kazandırılması sürecinde bir seçenek olarak anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla, arabulucu öğrencilerin, süreci yönetirken, doğal olarak yapmaları gereken en temel faaliyet olan “**yansıtma becerisini**” defalarca kullanmaktan ve deneyimlemekten kaynaklanan bir sonuç olarak, empati becerisinin geliştiği saptanmıştır. Bu becerilerinin geliştiğini fark eden öğrencilerin, okul dışında da tüm sosyal yaşam alanlarına ve etkileşimlerine empatiyi taşıdıkları belirlenmiştir.

Akran arabuluculuk sürecine taşınan anlaşmazlıkların önemli bir kısmı, iki kişi arasında yaşanmaktadır. Dolayısıyla her bir anlaşmazlığın, iki yüzü diğer bir ifade ile iki gerçeği bulunmaktadır. Anlaşmazlığın tarafları sadece kendi gerçeklerine ve perspektiflerine odaklanırken, arabulucu öğrenci anlaşmazlığın her bir öğrencinin gözünden nasıl görüldüğünü anlamak zorundadır. Dolayısıyla ara-

bulucu, anlaşmazlığın her iki tarafı ile de empati kurmak ve sorunu onların gözüyle görmek zorundadır. Arabulucu öğrenci anlaşmazlığın her iki görünümünü de doğru biçimde anlamaz ise, anlaşmazlıkların taraflarını, buldukları noktadan, daha orta uzlaşma ve barışma noktasına hareket ettirmek açıkçası olanaklı olamamaktadır. Dolayısıyla, sürecin kendisi, etkin dinleme becerisinin defalarca kullanılmasını ve sorunun iki tarafının da gözünden görünmesini zorunlu kıldığı için arabulucuların elde ettikleri en temel beceri empati becerisi olmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda ulaşılan gerçekçi sonuç, arabuluculuğun ortaya çıkardığı en temel sonucun, arabulucu öğrencilerde ortaya çıkardığı empatik dönüşüm olduğu söylenebilir.

Akran arabuluculuk toplantılarının yönetiminin arabulucu öğrencilerin becerilerinde ortaya çıkardığı bir başka dönüşüm ise, diyalog becerisinin gelişimidir. Öğretmenler, okul yöneticileri, veliler ve öğrenciler arasındaki etkileşimler genellikle eşitler arasındaki bir etkileşim olmaktan uzaktır. Dolayısıyla yetişkinden gence doğru giden bir yönergeler, öğütler ve ne yapılıp yapılmamasına yönelik uyarılar, etkileşimin odağını oluşturmaktadır. Bu etkileşim ise, sıklıkla bir diyalog olmaktan öte monolog şeklinde sürmekte, devam etmekte ve içselleştirilmemektedir. Bu nedenle de gençlerin diğer bir ifade ile öğrencilerin diyalog becerilerinin gelişimine yetişkin etkileşimlerinin çok da etkisinin bulunduğunu söylemek güçtür.

Bu nedenle akran arabuluculuk eğitimi doğrudan eşitlik ve aynı yaştaki gençlerin yüzyüze diyalogları ve sosyal etkileşimleri üzerine inşa edilmiştir. Yaş farkı lise çağında bile, öğrenciler arasında bilişsel, ahlaki, sosyal ve duygusal alanda hiyerarşik bir yönelim gösterir. Sıklıkla da daha iyi ve etkin olan birey ötekini belirlemekte, etkilemekte ve yönlendirmektedir. Buna karşın, farklı yaşlarda olan bireyler arası etkileşim, bilişsel ve akademik etkinliklerde olumlu sonuç vermektedir. Hiyerarşik yaş gruplarında yaşanan etkileşim, genellikle yüzyüze yapıcı diyalogdan ve etkileşimlerden öte, kısmen de olsa bir monolog yapısı ve görüntüsü taşıyabilmektedir. Belirtilen bu gerekçeler nedeniyle, akran arabuluculuk kesinlikle sınıf arabulucusu şeklinde, aynı yaş grubundaki sosyal etkileşimler ve diyaloglar üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla sınıf içinde yaşanan anlaşmazlıklar, yine o sınıftan anlaşmazlıkların tarihini ve gelişimini bilen bir başka öğrencinin liderliğinde ve moderatörlüğünde müzakere edilmektedir. Öğrenciler aynı yaşta olduğu için, yüzyüze sorunu müzakere edebilme, kendini, isteklerini, duygularını ve bunların nedenlerini rahatça ifade edebilme deneyimini kolaylıkla yaşamaları söz konusudur. Bu deneyim defalarca yaşandığında ve özellikle arabulucu öğrencilerin kullanmak zorunda oldukları dört beceri olan, *soru sorma, dinleme, yansıtma* ve *doğru anlayıp anlamadığını test etme* etkinliği ile birlikte ele alındığında, öğrencilerde sosyal etkileşim ve diyalog becerilerinin gelişiminde temel bir rol üstlenmektedir. Bulgular bölümünde öğrencilerin söylemlerinde de görüldüğü gibi,

özellikle arabulucu öğrencilerin sosyal etkileşim ve diyalog becerilerinin gelişimi ve dönüşümü sözkonusu olmuştur.

Arabulucu öğrencilerin öne çıkardıkları bir üçüncü sonuç ise, akran ilişkilerinde ortaya çıkan dönüşümdür. Aslında akran ilişkilerindeki dönüşümü empati ve diyalog becerilerinin gelişimi ile birlikte ele almak daha doğru olacaktır. Arabulucu öğrencilerin arabuluculuk yaparken hem empati becerisinin zaman içinde gelişmesi hem de diyalog becerilerinin gelişmesi, doğal olarak diğer öğrenciler ile olan akran ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. Aslında arabulucu öğrenciler, anlaşmazlıkların ve kavgaların arabuluculuk yoluyla uzlaşarak çözülmesinde kolaylaştırıcılık yaparken, arkadaşlarını da keşfetme şansı elde etmektedirler. Anlaşmazlık yaşayan arkadaşları da onları keşfetme şansı elde etmektedir. Dolayısıyla görüntüde yıkıcı olan kavga ve anlaşmazlıkların içeriği incelenirken, öğrenciler hem kendilerini hem de karşı tarafı ve arabulucuyu keşfetme ve anlama şansı elde etmektedir. Bu durum arabulucu öğrencilerin diğer öğrencilerle arabuluculuk dışında da kaliteli ilişkiler kurmaları ve sürdürmeleri için fırsat yaratmaktadır. Nitekim arabulucu öğrenciler arabuluculuk yaparak hem arkadaş sayılarının niceliğinde hem de niteliğinde anlamlı artış kaydettiklerini belirtmişlerdir.

Arabulucu öğrencilerin öne çıkardıkları bir başka sonuç ise, öz saygı düzeylerinin artışına ilişkindir. Arabulucu öğrenciler, arkadaşlarının anlaşmazlıklarında gönüllü olarak hizmet vermektedir. Bir karşılık beklemeden onların barışması ve uzlaşması için zaman ayırmakta, bazen derslerden feragat etmekte ve genel anlamda *bir sosyal sorumluluk* ifadesi olarak samimi ve içten hizmet verip, iyilik yapmaktadırlar. Bu deneyim, birçok arabulucu öğrencinin kendilerini değerli ve anlamlı hissetmelerine yol açmaktadır. Arası bozulan arkadaşlarını, hiçbir beklenti içerisine girmeden barıştırmaya çalışmaktan ve bunu başarmaktan dolayı hem kendilerini hem de deneyimlerini anlamlı ve değerli görmekte olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle arkadaşlarını uzlaştırdıklarında ve barıştırdıklarında hem kendilerini çok iyi hissettiklerini hem de başkalarının gözünde değerli olmaktan dolayı öz saygılarının geliştiğini ifade etmişlerdir.

Arabulucu öğrencilerin öne çıkardıkları bir diğer tema ise, öz güvenlerinde ortaya çıkan dönüşümdür. Arabulucu öğrencilerin, sınıf arkadaşları tarafından seçilmesi öncelikle onların kendilerini bir değer olarak algılamalarına yol açmıştır. Buna ek olarak zamanla arabuluculuk becerilerinde ortaya çıkan dönüşüm ve gelişim, onların kişilerarası ilişkilerde daha yeterli ve etkili olmalarının yanı sıra öğrencilerin arabuluculara yardım için başvurmaları, arabulucuların sahip oldukları becerileri okul dışında da kullanmaları, arabulucuların genel anlamda bir öz güven ve saygınlık yaşamalarına da neden olmuştur. Arabulucuların çoğunun derslerde çok başarılı öğrenciler olmamalarına karşın, kişiler arası ilişkilerde hem değerlilik hem de öz güven yaşamaları sözkonusudur.

Arabuluculuk sürecinin, arabulucu öğrencilerde ortaya çıkardığı en önemli dönüşüm öğelerinden birisi de, öfke yönetim becerilerinde ortaya çıkan dönüşümdür. Anlaşmazlıklar, doğal olarak bireylerde öfke, kızgınlık, korku ve kaygı gibi doğal savunma duyguları ortaya çıkarmaktadır. Bu duygularla birlikte, ortak sorun, yapıcı ve barışçıl olarak müzakere edilemediği için, genellikle anlaşmazlığın tarafları şiddetli bir sorun çözme yolu olarak tercih edebilmektedir. Yoğun duygular, anlaşmazlığın taraflarının ortak sorunlarını muhakeme edebilme, analiz yapabilme ve yapıcı tartışabilme becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Arabuluculuğa başlamadan önce ilk yapılacak faaliyet, arabulucunun anlaşmazlık yaşayan tarafların ortak sorunlarını yüzyüze yapıcı ve barışçıl olarak müzakere edebilmeleri için sakinleştirilmeleri olmaktadır. Bu eylem doğal olarak arabulucuların sorumluluğunda gerçekleşmektedir. Hem arabuluculuktan önce hem de arabuluculuk sürecinde, anlaşmazlık yaşayan tarafların yıkıcı söylemlerini, öfkelerini ve kızgın tepkilerini, yönetmek, yönlendirmek ve farklı yönere kanalize ederek dönüştürmek ve bunun sonucunda müzakere sürecinin olumsuzluklardan en az etkilenmesini sağlamak arabulucunun temel görevidir. Bu görev yerine getirilirken, eylemin ve sorumluluğun kendisi arabulucuların gelişmelerini ve dönüşümlerini sağlamaktadır. Burada iki yön bulunmaktadır. Bunlardan birincisi başkasının öfkesini yönetmek için harcanan çaba ve gösterilen tepkiler zamanla gelişmekte ve dönüşmektedir. İkincisi ise, başkalarının olumsuz ve yıkıcı davranışları üzerinden asimetrik olarak, arabulucular nasıl davranmaları ve davranmamaları konusunda beceri ve deneyim kazanmaktadırlar. Dolayısıyla arabuluculuk dolaylı bir şekilde arabulucu öğrencilerin öfke yönetim becerilerini geliştirmelerine ve şiddet kültüründen uzaklaşmalarına yol açmaktadır.

Arabulucu öğrenciler ilk seçildiklerinde genellikle sınıfın ilişkiler bağlamında lider ve sıklıkla kavga eden ve kızgınlıklarını doğrudan gösteren kişiler olmalarına karşın, zamanla, davranışlarında barış, uzlaşma ve müzakere kültürüne yönelik bir dönüşüm gerçekleşmektedir. Doğrudan şiddetsizlik eğitimi verilse belki de başarısız olunacakken, anlaşmazlıkların, çekişmelerin ve kavgaların yapıcı, barışçıl ve onarıcı yönetimine ilişkin eğitim öğrencilerde asimetrik olarak şiddetsizlik eğilimi ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak akran arabuluculuk, okul ortamında sadece öğrenci anlaşmazlıklarının önlenmesi ve dönüştürülmesi açısından etkili değildir. Buna ek olarak, arabulucu öğrencilerin empati becerisinin gelişimi, diyalog ve sosyal etkileşim becerisinin gelişimi, akran ilişkilerinin hem niceliksel hem de niteliksel olarak gelişimi, öğrencilerin öz saygı ve öz güven becerisinin gelişimi ve öfke yönetim becerileri ile şiddetsizlik eğilimlerinin gelişimi açısından etkilidir. Bugün öğrenci kimliği ile edinilen bu beceriler, öğrencilerin gelecekte birey, ebeveyn ve çalışan

kimliklerinde kendilerini ve çevrelerini farklı yaşam dönemlerinde etkileyen ve etkilenen olarak şekillendirmede önemli yapı taşları olarak da değerlendirilebilmektedir. Bireyden hareketle toplumsal yaşamdaki tüm kurum ve süreçlerin sürekliliği kaynakların özellikle de insan kaynağının yaratabildiği sonuçlar kadar mümkündür. Bu noktada, bireyi sorunun parçası olmaktan çözümün parçası olmaya yönlendirmek ve insanın insanla uğraşmasının yerine, insanın insanla uzlaşmasını koymak bireysel, kurumsal ve toplumsal sağlık için olmazsa olmaz yaklaşımlar olarak görülmelidir. Böylece, akran arabuluculuğun yarattığı kelebek etkisi yaşamın diğer alanlarında ve olumlu sonuçlar yaratacak şekilde giderek artan değerle hak ettiği yeri bulabilecektir.

Sonsöz olarak; bugün geline noktada arabuluculuğun bir meslek, akran koçluğunun çalışma yaşamında kullanılan bir sorun çözme ve kişisel gelişim aracı olması özünü akran arabuluculuktan alan gelişimleri ifade etmektedir. Gelecek günlerde, yaşamın farklı alanlarında arabuluculuk felsefesi odaklı uygulamaların artması kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Bickmore, K. (2002). Peer mediation training and program implementation in elementary schools: Research results. *Conflict Resolution Quarterly*, 20 (2), 137-160.
- Carter, C., C. (2002). Conflict resolution at school: Building compassionate communities. *Social alternatives*, 21 (1), 49-55.
- Daunic, A. P., Smith, S. W., Robinson, T. R., Miller, M. D. & Landry, K. L. (2000). School-wide conflict resolution and peer mediation programs: Experiences in three middle schools. *Intervention in School & Clinic*, 36 (2), 94-100.
- Folger, P. J., Poole, S., M., Stutman, K., R. (2013). Çatışma yönetimi: İlişkiler, gruplar, ve kuruluşlar için stratejiler (Çev: Akkoyun, F.). Ankara:Nobel.
- Hart, J.,& Gunty, M. (1997). The impact of a peer mediation program on an elementary school environment. *Peace & Change*, 22 (1), 76-92.
- Humphries, T. L. (1999). Improving peer mediation programs: Student experiences and suggestions. *Professional School Counseling*, 3(1), 13-21.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1992). Teaching students to be peer mediators. *Educational Leadership*, 50 (1), 10-14.
- Johnson, D. W.,& Johnson, R. (1995a). Teaching students to be peace makers. Edina, MN: Interaction Book Co.
- Johnson, D. W.,& Johnson, R. T. (1995b). Our mediation notebook (3rd ed.). Edina MN: Interaction Book Co.
- Johnson, D. W.,& Johnson, R. T. (1995c). Teaching students to be peace makers: Results of five years of research. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 1 (4), 417-438.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., Mitchell, J., Cotton, B., Harris, D., & Louison, S. (1996a). Effectiveness of conflict managers in an inner-city elementary school. *Journal of Educational Research*, 89 (5), 280-287.
- Johnson, D. W.,& Johnson, R. T. (1996b). Training elementary school students to manage conflict. *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama & Sociometry*, 49 (1), 24-38.
- Johnson, D. W.,& Johnson, R. T. (1996c). Effectiveness of conflict managers in an inner-city elementary school. *Journal of educational research*, 89 (5), 280-286.
- Johnson, D. W.,& Johnson, R. T. (1996d). Peace makers: Teaching students to resolve their own and schoolmates' conflicts. *Focus on Exceptional Children*, 28, (6), 11 (1), 1-12.
- Lane, P. S.,& McWhirter, J. J. (1992). A peer mediation model: Conflict resolution for elementary and middle school children. *Elementary School Guidance & Counseling*, (27), 15-24.
- Messing, J. K. (1993). Mediation: An intervention strategy for counselors. *Journal of Counseling & Development*, 72 (1), 67-73.
- Miles, B.M.,& Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication, Inc.

- Moriarty, A., & McDonald, S. (1991). Theoretical dimensions of school-based mediation. *Social Work in Education, 13* (3), 176-185.
- Sweeney, B., & Carruthers, W. L. (1996). Conflict resolution: History, philosophy, theory, and educational applications. *School Counselor, 43* (5), 326-344.
- Thompson, S. M. (1996). Peer mediation: A peaceful solution. *School Counselor, 44* (2), 151-155.
- Tolson, E. R., & McDonald, S. (1992). Peer mediation among high school students: A test of effectiveness. *Social Work in Education, 14* (2), 86-94.
- Turnblom, T. A. (1995). Reducing school disorder through mediation. *Brigham Young University Education & Law Journal, 62-78*.
- Türnüklü, A., Kaçmaz, T., İkiz, E. & Balcı, F. (2009). *Liselerde öğrenci şiddetinin önlenmesi: Anlaşmazlık Çözümü, Müzakere ve Akran-Arabuluculuk Eğitim Programı*. Ankara: Maya Akademi.
- Williamson, D., Warner, D. E., Sanders, P., & Knepper, P. (1999). We can work it out: teaching conflict management through peer mediation. *Social Work in Education, 21* (2), 89-97.